

**Sahâbî Urve b. Mes'ûd es-Sekaff'nin Hayatı**

*The Life of Şahâbî 'Urwa b. Mas'ûd el-Thaqafî*

**Mithat Eser**

Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, İslâmî İlimler Fakültesi, Siyer-i Nebi ve İslâm Tarihi Anabilim Dalı

*Professor, Selçuk University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Siyar al-Nabi and History of Islam*

Konya / Turkey

[mithateser@hotmail.com.tr](mailto:mithateser@hotmail.com.tr) <https://orcid.org/0000-0002-7738-9611>

**Article Information / Makale Bilgisi**

**Article Types / Makale Türü:** Research Article / Araştırma Makalesi

**Received / Geliş Tarihi:** 4 March / Mart 2020

**Accepted / Kabul Tarihi:** 28 April / Nisan 2020

**Published / Yayın Tarihi:** 15 December / Aralık 2020

**Pub Date Season / Yayın Sezonu:** December / Aralık

**Volume / Cilt: 24 Issue / Sayı: 2 Pages / Sayfa:** 591-609

**Cite as / Atıf:** Eser, Mithat. "Sahâbî Urve b. Mes'ûd es-Sekaff'nin Hayatı [The Life of Şahâbî 'Urwa b. Mas'ûd el-Thaqafî]". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal* 24/2 (December 2020): 591-609.

<https://doi.org/10.18505/cuid.698791>

**Plagiarism / İntihal:** This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

**Copyright ©** Published by Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Sivas, 58140 Turkey. All rights reserved.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuid>

### The Life of Şahâbî 'Urwa b. Mas'ûd el-Thaqafi

**Abstract:** One of the şahâbîs of Prophet Muḥammad is 'Urwa b. Mas'ûd from the Tâ'if tribe of Thaqîf. He belongs to the Ahlâf part of the Thaqîf tribe and he is the ruler of this part. 'Urwa's ancestry is known without any controversy until Kasî (Thaqîf). According to a narrative his epithet was Abû Ya'fur and another of his epithet was Abû Mas'ûd. Father of 'Urwa an important person too. He is one of the leaders of his tribe and he commanded his part (Ahlâf) in wars of Fijâr. Mother of 'Urwa is Subay'a bt. 'Abd Shams from Banû Umayya. In this way 'Urwa has kinship both with Banû Umayya and Prophet Muḥammad. So 'Urwa has a very important position because of his lineage, his mother and father. Therefore, his connections with Mecca and Quraysh strengthens his position.

In our sources there is no information about his dates of birth and death. It is likely to be over middle age when he became a muslim, considering that he was the leader of his tribe and his son become a muslim after he died.

There is too little information about weddings of 'Urwa. According to narratives, he had ten wives before becoming Muslim. After becoming a Muslim Prophet Muḥammad warned from him to prefer four out of ten wives. One of his four wives is the daughter of Abû Sufyân. However, there is no information about the names of his wives. Names of his sons: 'Âşim, Abû Murra, Abû Mulaḥ, Dâwûd, Hammâm and Hishâm and names of his daughters: Umm Sa'îd (married with Ḥazrat 'Alî) and Ḥalîma.

We could see he served as embassy before the treaty of Hudaibiyah. His embassy duty shows us the superiority of his position. Also, this embassy duty was very effective at peace negotiations. He mentioned kinship relations which connects about Mecca. He said that it could be beneficial to talk to Prophet Muḥammad himself. The Meccans mentioned about their trust in 'Urwa. During the time of his embassy, he expressed that both sides should be away from war. In this context, he told the Meccans: The people around Prophet Muḥammad are very loyal to him and he told to Prophet Muḥammad: People around him could disintegrate easily. This mission shows us he is intelligent, respectable and had high persuasion skills. 'Urwa, observed loyalty of şahâbîs to Prophet Muḥammad. He confessed this loyalty can not be for any ruler. This observation probably affected 'Urwa's conversion to Islam.

Because of the conquest of Meccah and the events that followed, the people of Tâ'if were very worried. Because of this reason people of Tâ'if took part in the side of Hawâzin's and they battled with Muslims. In this time they sent 'Urwa b. Mas'ûd and Ghaylân b. Salama to the city of Djarâş of Yemen, to learn about some war machines and techniques. Therefore they did not join wars of Hunayn and Tâ'if. Prophet Muḥammad ended the siege of Tâ'if and went to Medina. Meanwhile, 'Urwa and his friend returned from Yemen. According to narratives when the Prophet Muḥammad returned Medina or he was way in Medina 'Urwa visited him and became Muslim. Some people tell about the date of 'Urwa's being Muslim at before or after Abû Bakr's emirate of Hadj. However, when the narrations are examined, it can be said he became Muslim after four or five months from Prophet's siege of Tâ'if and before three or four months from Tabûk expedition of Rabî' al-awwal or "Rabî' al-âkhir" (July or August) in the year 9/630.

As for the conversion of 'Urwa, basic sources report that "Allah, inspired Islam to the heart of 'Urwa and he changed his situation. He went to the Messenger of Allah and he became Muslim." They do not give a specific reason. But after this period the narratives tell the reason for 'Urwa's becoming a Muslim as due to an experience he had while travelling to Najrân for trade. In this travel, two mysterious young girls and the priest in Najrân said the last prophet came and 'Urwa must be subject to him and 'Urwa became Muslim after he returned. But this narrative is problematic with regard to evidence and text.

After being Muslim, 'Urwa wanted permission from the Prophet to invite his tribe to accept Islam. The prophet did not want to accept this at first. Because the people of Tâ'if had an arrogant stance against Islam, and he said that the people of Thaqîf could kill 'Urwa. Eventually

'Urwa went to his hometown with permission of Prophet and invited people to Islam and they did not accept this invitation and cursed 'Urwa. The next morning 'Urwa read adhan of fajr and people of Tâ'if killed him.

'Urwa b. Mas'ûd was likened to Prophet Jesus by the Prophet Muḥammad. It is generally accepted that 'Urwa b. Mas'ûd el-Thaqafî is "one of the biggest from two cities" expressed in sūra Zukhruf. Only two weak narrations were reported of Urwa who could live as a Muslim for a few days and was martyred by his tribe.

**Keywords:** History of Islam, Şahâbî, 'Urwa b. Mas'ûd, Tâ'if, Thaqîf.

### Sahâbî Urve b. Mes'ûd es-Sekaff'nin Hayatı

**Öz:** Hz. Peygamber'in sahâbîlerinden bir tanesi Tâifli Sakîf kabilesinden Urve b. Mes'ûd'dur. O, kabilesinin en önde gelenlerinden birisidir. O, Sakîf kabilesinin Ahlâf koluna mensuptur ve bu kolun yöneticisidir. Urve Mes'ûd'un nesebi, Kas'ye (Sakîf) kadar ihtilafsız bilinmektedir. Onun künyesi Ebû Ya'fûr bir rivayate göre de Ebû Mes'ûd'dur. Urve'nin babası da önemli bir şahsiyettir. O da kabilesinin reislerindendir ve Ficar savaşlarında Sakîf kabilesinin Ahlâf koluna komutanlık yapmıştır. Urve'nin annesi ise Mekkeli Ümeyyeoğullarından Sübey'a bint Abdüşems'dir. Böylece Urve'nin hem Ümeyyeoğulları ile hem Hz. Peygamber ile akrabalık bağı bulunmaktadır. Dolayısıyla nesebi, babası ve annesi itibarıyla Urve, çok önemli bir konuma sahiptir. Onun Mekke ve Kureys ile ilgisi de bu konumunu güçlendirmektedir.

Kaynaklarımızda Urve b. Mes'ûd'un doğum tarihi veya vefat yaşı ile ilgili bir bilgi bulunamamıştır. Kabilesinin reisi oluşuna, vefat ettikten sonra oğlunun Müslüman oluşuna bakıldığında Müslüman olduğunda orta yaşın üzerinde olması muhtemeldir.

Urve b. Mes'ûd'un evlilikleri ile ilgili bilgi de azdır. Onun Müslüman olmadan önce on eşi olduğu rivayet edilmektedir. Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber dört eşini seçmesini istemiştir. Onun dört eşinden bir tanesi Ebû Süfyan'ın kızıdır. Ancak onun eşlerinin isimleri ile ilgili net bilgiler yoktur.

Onun erkek çocuklarının isimleri Âsım, Ebû Mürre, Muaviye, Ebû Müleyh, Davud, Hemmâm ve Hişâm; kız çocuklarının isimleri Hz. Ali ile evli olan Ümmü Saîd ve Halime'dir.

Hudeybiye Antlaşması öncesinde onun elçilik görevi yaptığını görmekteyiz. Onun elçilik görevi, konumunun üstünlüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca bu elçilik, barış görüşmelerinde çok etkili olmuştur. Burada Mekkeliler ile olan akrabalık bağını gündeme getirmiştir. Hz. Peygamber ile kendisinin konuşmasının faydalı olacağını söylemiştir. Mekkeliler de ona olan güvenlerini açıklamışlardır. Bu elçilik esnasında iki tarafın da savaştan uzak durması gerektiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda Mekkelilere, Hz. Peygamber'in etrafındakilerin ona çok bağlı olduklarını; Hz. Peygamber'e ise etrafındaki insanların hemen dağılacağını söylemiştir. Elçiliği, onun herkes tarafından sözü dinlenen, itibar edilen, zeki ve ikna kabiliyeti yüksek bir kişi olduğunu göstermektedir. Urve, sahâbenin Hz. Peygamber'e olan bağlılığını gözlemlemiştir. Bu bağlılığın hiçbir hükümdar ve çevresindekilerde olmayacağını itiraf etmiştir. Bu gözleminin, onun Müslümanlığında etkili olması muhtemeldir.

Mekke'nin fethi ve ardından yaşananlar, Tâiflileri endişeye sevk etmiştir. Bu sebeple Tâifliler, Huneyn Savaşı'nda Hevâzinlilerle birlikte Müslümanlara karşı savaşmışlardır. Bu esnada Urve b. Mes'ûd ile Gaylân b. Seleme'yi bazı savaş araç ve tekniklerini öğrenmeleri için Yemen'in Cüreş şehrine göndermişlerdi. Bu sebeple ikisi de Huneyn ve Tâif gazvelerine katılmamışlardı. Hz. Peygamber Tâif kuşatmasına son verip Medine'ye döndü. Bu esnada Urve ve arkadaşı da Yemen'den döndü. Rivayetlere göre Hz. Peygamber Medine'ye dönüş yolunda veya Medine'ye varınca Urve onun yanına gitti ve Müslüman oldu. Bazıları onun İslam'a giriş tarihi ile ilgili Hz. Ebû Bekir'in hac emirliği görevinin öncesi veya sonrasını söylerler. Ancak rivayetler incelendiğinde onun Hz. Peygamber'in Tâif muhasarasından 4-5 ay sonra, Tebük seferinden 3-4 ay önce 9/630 yılı Rebûlevvel veya Rebûlâhir (Temmuz veya Ağustos) ayında Müslüman olduğu söylenebilir.

## 594 | Mithat Eser. Sahâbî Urve b. Mes'ûd es-Sekaff'nin Hayatı

Urve'nin Müslüman olmasıyla ilgili temel kaynaklarımız "Allah, Urve'nin kalbine İslâm'ı ilham etti ve üzerinde bulunduğu hali değiştirdi. Bu hali ile Rasûlullah'ın yanına gitti ve Müslüman oldu." der ve belirli bir sebep belirtmezler. Ancak sonraki dönemde onun Müslüman oluşuyla ilgili Necran'a ticaret için yaptığı yolculukta yaşadıkları sebep gösterilir. Bu yolculukta gizemli iki genç kız ve Necran'daki rahip son peygamberin çıktığını Urve'ye söyler. Onlar, Urve'nin ona tabi olması gerektiğini de belirtirler. Urve de dönüşte Müslüman olur. Bu rivayet hem senet hem metin itibarıyla problemlidir.

Urve, Müslüman olduktan sonra kavmini İslâm'a davet için Hz. Peygamber'den izin istemiştir. İlk etapta Hz. Peygamber, Tâiflilerin İslâm'a karşı kibirli karşı duruşundan dolayı bunu kabul etmek istememiş ve Urve'ye Sakîflilerin kendisini öldürebileceğini söylemiştir. Nitekim Urve, Hz. Peygamber'in izniyle şehrine gitmiş ve onları İslâm'a davet etmiştir. Onlar kabul etmemişler ve kötü sözler söylemişlerdir. Ertesi sabah Urve sabah ezanı okumuş, halkı onu öldürmüştür.

Hz. Peygamber tarafından Hz. İsa'ya benzetilen Urve b. Mes'ûd es-Sekaff'nin Zuhruf suresinde ifade edilen "iki şehrin büyüğünden birisi" olduğu genel olarak kabul edilmiştir. Birkaç gün Müslüman olarak yaşayabilen ve kavmi tarafından şehit edilen Urve'den sadece iki tane zayıf rivayet nakledilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** İslâm Tarihi, Sahâbî, Urve b. Mes'ûd, Tâif, Sakîf.

### Giriş

İslâm'ın ikinci temel kaynağı Sünnet'i doğru anlayabilmek, Hz. Peygamber'i doğru anlayabilmekten geçmektedir. Bu sebeple İslâm'ı anlamada kilit bir rol oynayan Hz. Peygamber'i tanımak Müslümanlar için bir zorunluluktur. Onu en iyi bir biçimde tanıyabilmek, Kur'ân-ı Kerim'i iyi anlamak başta olmak üzere birçok farklı hususu bilmek ve tanımaktan geçer. Allah Rasûlü'nü sahih bir şekilde tanıma ve doğru anlamada önemli bir faktör de onun etrafındaki insanları tanımak ve hayat tarzlarında geçirdikleri değişimleri bilmektir. İslâm uğruna mallarını, canlarını ve cananlarını feda etmekten çekinmeyen bu güzide topluluğu tanımak; onların hayatlarını, İslâm'a girişlerini, verdikleri mücadeleleri bilmek Müslümanlar için önem arz etmektedir. Zira onları öven âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerifler vardır ve bu övgülere mazhar olan kişiler neler yapmışlardır, nasıl yaşamışlardır, bunların bilinmesi ve örnek alınması gerekmektedir.

Sahâbî tanımıyla ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Genel olarak Hz. Peygamber sağken onu Müslüman olarak gören ve Müslüman olarak vefat eden bu güzide topluluğun her birine sahâbî adı verilir. Sahâbîlerin her biri elbette aynı değer ve derecede olmayabilir. Ancak onların Kur'ân'ı ve Sünnet'i sonraki nesillere aktarma hassasiyeti ve İslâm'ı yaşamadaki öncü rolleri, bir Müslüman olarak onların her birinin hayatını öğrenmemizi gerektirmektedir. İslâm'ı doğru anlamamıza da katkı sağlayacak olan bu kişiler arasında, Hz. Peygamber Dönemi'nde bir yıl kadar Müslüman olarak yaşamış ve İslâm'ı anlatma çabası gösterirken kendi hemşehrileri tarafından şehit edilmiş Urve b. Mes'ûd es-Sekaff de vardır.

Yaşadığı Tâif şehri içerisinde önemli bir konumda olan Urve b. Mes'ûd, geç bir dönemde İslâm'la müşerref olmuş ancak İslâm'ı kendi halkına anlatmak ve onların da İslâm'ın güzellikleriyle tanışmasını sağlamak için mücadelesine başlamıştır. İslâm davetine devam ettiği sırada da şehit edilmiştir. İslâm'ı az bir dönemde öz bir şekilde yaşayan bu değerli sahâbînin nesebini, ailesini, yaşadığı şehirdeki konumunu, Müslüman olmadan önceki ve sonraki hayatını, İslâm'ı anlatırken şehit oluşunu temel kaynaklara dayalı bir şekilde öğrenmek önemlidir. Ancak görebildiğimiz kadarıyla onun hayatıyla ilgili müstakil bir kitap veya tez çalışması olmadığı gibi herhangi bir makale de yazılmamıştır. Onun hayatını ele alan birer sayfayı geçmeyen derli toplu bilgi alınabilecek ilk kaynak The Encyclopaedia of Islam ile Türkiye

Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nin *Urve b. Mes'ûd* maddeleridir.<sup>1</sup> Bilgi azlığı sebebiyle hayatıyla ilgili sadece madde bazında bilgi bulabileceğimiz bu değerli sahâbîyle alakalı makale çalışması, onun hayatını bilme noktasında bir boşluğu dolduracaktır. Aynı zamanda kronoloji takip edilerek temel kaynaklara dayalı olarak yapılan bu çalışmada, bazı rivayetlerin nasıl evrilerek olağanüstü hâle getirildiği de görülmüş olacaktır. Bu amaçla örneğin Urve'nin Müslüman olması ile ilgili rivayetlerdeki farklılıklar, kaynaklar üzerinden kronolojik bir okuma yöntemiyle tahlil edilecektir.

### 1. Urve b. Mes'ûd'un Nesebi ve Ailesi

Urve b. Mes'ûd, Hicaz'ın en önemli üç şehrinde birisi olan Tâif şehrinde doğmuş ve yaşamıştır. Tâif, Arabistan'ın kuzeydoğu, batı ve güneyden gelen yolların kesişme noktasındadır. Bu özelliğinden dolayı Haremeyn'e açılan doğu kapısı vasfına sahip olması ve Kureys zenginlerinin yazlığı (sayfiye) konumunda bulunması sebebiyle önemli bir şehirdir.<sup>2</sup> "Beytü'r-Rabbe" adı verilen ve sakinlerince kutsal kabul edilen bir ev ile Lât putu ve Ukâz panayırına sahip olan Tâif, Mekke ile her alanda rekabet eden bir şehirdir.<sup>3</sup>

Tâif'te bulunan ve Urve'nin de mensup olduğu Sakîf kabilesinin, Arapların Adnânî soyundan olduğu kesin olmakla birlikte, Kays Aylan (Kaysî) veya İyâd'dan olduğu noktasında ihtilaf bulunduğu ifade edilmektedir.<sup>4</sup> Urve'nin atası Kasî'nin burada Sakîf adını aldığı ve babasının isminin de Münebbih olduğu noktasında fikir birliği vardır.<sup>5</sup> Tâif'in en önemli sakinlerini oluşturan Sakîfliler, Mâlikoğulları ve Ahlâf olarak ikiye ayrılmışlardır. Bu ayrım, isim olarak Mekke'deki Mutayyebûn ve Ahlâf ayrışmasına benzemektedir.<sup>6</sup> Kısaca ifade etmek gerekirse Urve b. Mes'ûd, Tâifli Sakîf kabilesine, Sakîf'in de Ahlâf koluna mensuptur.

Urve'nin nesebi, kaynaklarımızda çoğunluğa göre Urve b. Mes'ûd b. Muattib b. Mâlik b. Ka'b b. Amr b. Sa'd b. Avf b. Kasî (Sakîf) şeklinde verilmektedir.<sup>7</sup> Künyesi Ebû Ya'fûr, bir rivayete göre de Ebû Mes'ûd'dur. Urve'nin babası Mes'ûd, Ficar savaşlarında Sakîf'in Ahlâf koluna komutanlık yapmıştır.<sup>8</sup> O, kabilesi içerisinde önde gelen konumu ve reisliğinin yanı

<sup>1</sup> Clifford Edmund Bosworth, "Urwa b. Mas'ûd", *The Encyclopaedia of Islam*, Edited by: P. J. Bearman vd. (Leiden: Brill Publishers, New Edition, 2000), 10/909; Habib Nazlıgöl, "Urve b. Mes'ûd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/183.

<sup>2</sup> Yâkut el-Hamevî, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn b. Abdillâh el-Bağdâdî er-Rûmî, *Mu'cemü'l-büldân* (Beyrut: Dâru Sâdır, 2. Basım, 1995), 4/8-12; Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Tâif", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/443.

<sup>3</sup> Hatice Umurbek, *Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemlerinde Tâif* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 22; Mahmut Kelpetin, "İslâm'dan Önce Tâif", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54 (Haziran 2018), 92-93, 98-99.

<sup>4</sup> Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Sakîf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/10.

<sup>5</sup> İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik b. Eyyûb el-Hımyerî, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sekkâ vd. (Mısır: Matbaatü Mustafa el-Bâbî'l-Halebî, 2. Basım, 1955), 1/14, 47; İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-İlmiyye, 1990), 6/45; Müberred, Ebû'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd el-Ezdî es-Sümâlî, *Nesebü Adnân ve Kahtân*, thk. Abdülazîz el-Meymenî er-Râckûtî (Hindistan: Matbaatü Lecnetü't-Te'lif, 1354/1936), 1/13; İbn Kâni, Ebû'l-Hüseyn Abdülbâkî el-Ümevî el-Bağdâdî, *Mu'cemü's-sahâbe*, thk. Salâh b. Sâlim el-Musarrâtî (Medine: Mektebetü Gurabâ'l-Eseriyye, 1418) 2/261.

<sup>6</sup> İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dîneverî, *el-Meârif*, thk. Servet Ukkâşe (Kahire: el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-Âmmetü, 2. Basım, 1992), 1/91; İbnü'l-Esîr, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed, *el-Lübâb fî tehzîbi'l-ensâb* (Beyrut: Dâru Sâdır, ts.), 1/33.

<sup>7</sup> İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/45; İbn Kâni, *Mu'cemü's-sahâbe*, 2/261; İbn Abdilber, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh, *el-İstîâb fî Marifeti'l-Ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî (Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1992), 3/1066; İbnü'l-Esîr, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed, *Üsdü'l-gâbe fî marifeti's-sahâbe*, thk. Âdil Ahmed Abdülmecûd-Ali Muhammed Muavvaz (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1994), 4/30.

<sup>8</sup> İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye el-Hâşimî, *el-Münemmak fî ahbâri Kureys*, thk. Hürşit Ahmet Faruk (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1405/1985), 1/175.

## 596 | Mithat Eser. Sahâbî Urve b. Mes'ûd es-Sekaffî'nin Hayatı

sıra zengin bir kişiydi.<sup>9</sup> Annesi Sübey'a bt. Abdüşems b. Abdümenâf Kureyş, kabilesine mensuptur. Böylece Urve'nin hem Ümeyyeoğulları ile hem de Hz. Peygamber ile akrabalık bağı olmaktadır. Urve'nin annesi, meşhur şair Sakîflî Ümeyye b. Ebi's-Salt'ın da teyzesidir.<sup>10</sup> Dolayısıyla babası, annesi ve nesebi itibarıyla Urve b. Mes'ûd, kavmi içerisinde önemli bir konuma sahiptir ve onun Mekke, özellikle de Ümeyyeoğulları ile yakın bir ilişkisi vardır. Bazı kaynaklar Urve'yi özellikle Mısır'a gitmeden önce kendisiyle istişare eden Mugîre b. Şu'be es-Sekaffî'nin "Amcam Urve b. Mes'ûd ile istişare ettim."<sup>11</sup> ifadesinden dolayı Mugîre'nin amcası olarak gösterse<sup>12</sup> de işin doğrusu Urve, Mugîre'nin babasının amcasıdır.<sup>13</sup>

Kaynaklarımızda Urve b. Mes'ûd'un doğumu veya vefat ettiğiindeki yaşı ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlayamadık. Onun yaşıyla ilgili görebildiğimiz tek bilgi, Sakîf kabilesinin önde gelenlerinden Abdüyâlîl b. Amr ile aynı yaşta olduğudur.<sup>14</sup> Araplarda kavminin ve kabilesinin lideri pozisyonunda olan kişilerin çok genç olmadıkları bilindiğine göre Urve'nin de Abdüyâlîl'in de Müslüman oldukları dönemde genç olmadıkları düşünülebilir. Fakat bu bilgi de onun yaşının tespiti için yeterli değildir.

Urve'nin Ümeyyeoğulları ile anne tarafından gelen bağı, yaptığı evlilikler sebebiyle daha da güçlenmiştir. Onun on hanımının olduğu, Müslüman olduğunda kendisine Hz. Peygamber'in bunlardan dört tanesini seçmesini söylediği ve içlerinde Ebû Süfyân'ın kızının da bulunduğu dört kişi ile nikâh bağının devam ettiği rivayet edilmektedir.<sup>15</sup> Bu rivayetin de etkisiyle olacak ki kaynaklarda Urve'nin tüm eşleriyle ilgili isimler sayılmamakta ve onun eşi olarak sadece Ebû Süfyân'ın kızının ismi Âmine,<sup>16</sup> Zeyneb<sup>17</sup> ve Meymûne<sup>18</sup> isimleriyle geçmektedir. Meymûne'nin Urve değil de oğlu Ebû Mürre ile evli olduğu ve bu evlilikten Dâvûd

<sup>9</sup> Merzûbânî, Ebû Ubeydillâh Muhammed b. İmrân el-Horasânî el-Bağdâdî, *Mu'cemü's-süarâ'*, thk. Fritz Krenkow (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1402/1982), 1/375.

<sup>10</sup> İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/45; İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed el-Endelüsî el-Kurtubî, *Cemheretü ensâbi'l-Arab* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1403/1983), 1/267; İbnü'l-Esrî, *Üsdü'l-gâbe*, 4/30; İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavvaz (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415), 4/406; İrfan Aycan, "Sakîf Kabilesi ve Tâif Şehrini İslâm Tarihi Açısından Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34/1 (1995), 218; Umurbek, *Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemlerinde Tâif*, 33; Nazlıgöl, "Urve b. Mes'ûd", 42/183.

<sup>11</sup> İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 4/214; İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsım Ali b. el-Hasen ed-Dimaşkî eş-Şâfiî, *Târîhu medîneti Dimeşk*, thk. Ömer b. Garâme el-Amravî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995), 60/22-23; İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali el-Bağdâdî, *el-Müntezam fi târihi'l-ümem ve'l-mülûk*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ-Mustafa Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1412/1992), 5/238.

<sup>12</sup> İbn Kuteybe, *el-Meârif*, 1/294; Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, thk. Âdil b. Yûsuf el-Azâzî (Riyad: Dâru'l-Vatan li'n-Neşr, 1419/1998), 4/2188.

<sup>13</sup> Mugîre'nin nesebi, Mugîre b. Şu'be b. Ebû Amir b. Mes'ûd'dur. Yani Urve ile Ebû Amir kardeştir. İbn Seyyidünnâs, Ebû'l-Feth Fethüddîn Muhammed b. Muhammed el-Ya'merî, *Uyûnü'l-eser fi funûni'l-megâzi ve's-şemâ'il ve's-siyer*, Ta'lik: İbrahim Muhammed Ramazan (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1414/1993), 2/158; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/406.

<sup>14</sup> Vâkidî, Muhammed b. Ömer b. Vâkid, *Kitâbü'l-megâzi*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 1409/198), 3/963; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/539; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/47.

<sup>15</sup> İbn Kâni, *Mu'cemü's-sahâbe*, 2/261; Dârekutnî, Ebû'l-Hasen Ali b. Ömer, *el-Mü'telif ve'l-muhtelif*, thk. Muvaffak b. Abdullah b. Abdülkâdir (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1406/1986), 4/2076; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 6/3344; İbn Mâkûlâ, Ebû Nasr Ali b. Hibetillâh el-İclî, *el-İkmâl fi ref'i-irriyâb ani'l-mü'telif ve'l-muhtelif mine'l-esmâ ve'l-künâ ve'l-ensâb* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1411/1990), 7/216; İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali el-Bağdâdî, *Telkîhu fuhûmi ehli'l-eser fi uyûni't-târîhi ve's-siyer* (Beyrut: Şirketü Dâri'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, 1997), 1/333.

<sup>16</sup> Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* (Beyrut: Dâru't-Türâs, 2. Basım, 1387), 3/84.

<sup>17</sup> İbnü'l-Esrî, *Üsdü'l-gâbe*, 4/132; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/159.

<sup>18</sup> İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 8/191. Burada Meymûne'nin Urve'nin vefatından sonra Mugîre b. Şu'be ile evlendiği ifade edilmektedir.

isimli bir çocuğun olduğu da ifade edilmektedir.<sup>19</sup> Bu isimlerin karıştırılması ayrıca bir kişinin birden fazla isminin olması sebebiyle Urve'nin evli bulunduğu Ebû Süfyân'ın kızının aynı kişi olması muhtemeldir. Hz. Peygamber'in Tâif Kuşatması esnasında Mugîre b. Şu'be ile Ebû Süfyân'ın eman almak suretiyle kaleye girip görüştüğü kadınlar arasında bu hanım da vardır.<sup>20</sup> Bu evlilik sebebiyle Urve, Ebû Süfyân'ın damadı olurken aynı zamanda Hz. Peygamber ile bakanak olmaktadır.<sup>21</sup>

Urve b. Mes'ûd'un hanımlarıyla ilgili müphemlik, çocukları konusunda da söz konusudur. Urve'nin erkek çocuklarını ve torunlarını saymaya çalışan sadece İbn Hazm görünmektedir ve ona göre çocukları Âsım, Ebû Mürre,<sup>22</sup> Muâviye ve Ebû Müleyh'tir.<sup>23</sup> Yine Dâvûd,<sup>24</sup> Hemmâm<sup>25</sup> ve Hişâm<sup>26</sup> isminde üç oğlunun daha olduğu rivayet edilmiştir. Ebû Müleyh'in Urve'nin kardeşi Esved b. Mes'ûd'un oğlu (Urve'nin yeğeni) Kârib ile beraber, Urve'nin halkı tarafından şehit edilmesi üzerine Hz. Peygamber'in yanına gidip Müslüman oldukları görülmektedir.<sup>27</sup> Urve b. Mes'ûd'un kız çocuklarından birinin ismi Ümmü Saîd idi ve o Hz. Ali ile evliydi.<sup>28</sup> Buna göre Urve, Hz. Ali'nin kayınpederi olmaktadır. Yine Halîme isminde bir kız çocuğunun bulunduğu da anlaşılmaktadır.<sup>29</sup>

## 2. Urve b. Mes'ûd'un Hudeybiye Antlaşması'ndaki Rolü

Tâif'in önde gelenlerinden ve Sakîf kabilesinin Ahlâf kolunun reisi olan Urve b. Mes'ûd'un Mekke ve Kureys kabilesi ile irtibatı yukarıda ifade edilmişti. Onun bu konumu Mekke müşrikleri ile Müslümanlar arasında gerçekleştirilen Hudeybiye Antlaşması'nda elçilik yapmasıyla görülmektedir.

6/628 yılında Hz. Peygamber, Kâbe'yi ziyaret etmek üzere ashâb-ı kirâmıla Medine'den çıkmış ve Hudeybiye'ye gelip konaklamıştır. Hz. Peygamber Hudeybiye'de iken Huzâa kabilesinden Büdeyl b. Verkâ, birkaç hemşehrisiyle birlikte onun yanına geldi. Mekke'de bir evi bulunan Büdeyl, olup bitenden haberdardı. Hz. Peygamber'le görüştü ve niyetinin savaş olmadığını ancak savaş olması durumunda savaşacağını ve davasında sonuna kadar direneceğini öğrendi. Büdeyl, Mekkelilerin yanına geldi ve Müslümanların Kâbe'yi ziyaret etmekten başka bir niyetleri olmadığını, hatta Kureyslilerle anlaşma yapmayı bile düşündüklerini ancak umre yapmaları engellendiği takdirde savaşı bile göze alacaklarını haber verdi. Yine Hz. Peygamber'in başka insanlarla karşı karşıya gelmekten çekinmediğini ancak

<sup>19</sup> İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/483; İbn Hazm, *Cemheretü ensâbi'l-Arab*, 1/267.

<sup>20</sup> İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/483.

<sup>21</sup> Nazlıgül, "Urve b. Mes'ûd", 42/183.

<sup>22</sup> Ebû Mürre'nin bir yandan Hz. Peygamber Dönemi'nde yaşadığı ancak sahâbî olmadığı ifade edilirken diğer taraftan babası şehit olunca kardeşi Ebû Müleyh ile beraber Hz. Peygamber'e gidip Müslüman olduğu da rivayet edilmiştir. İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 4/1755; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 6/278; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 7/306.

<sup>23</sup> İbn Hazm, *Cemheretü ensâbi'l-Arab*, 1/267.

<sup>24</sup> İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/330. Hz. Peygamber'in hanımı Ümmü Habîbe'nin kızı Habîbe ile evli olan Dâvûd'un, Asım b. Urve b. Mes'ûd'un oğlu olduğu da ifade edilmektedir. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 8/76-77; Belâzurî, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir, *Ensâbü'l-eşraf*, thk. Süheyl Zekkâr-Riyâd ez-Ziriklî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417/1996), 1/438; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/140, 306.

<sup>25</sup> İbn Hacer, *el-İsâbe*, 6/434.

<sup>26</sup> Sehâvî, Ebû'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân, *et-Tuhfetü'l-latîfe fi târihi'l-medîneti's-şerîfe* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1414/1993), 2/259.

<sup>27</sup> İbn Hazm, *Cemheretü ensâbi'l-Arab*, 1/267; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4/355, 6/293.

<sup>28</sup> İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/19; Zübeyrî, Ebû Abdillâh Mus'ab b. Abdillâh b. Mus'ab, *Kitâbü nesebi Kureys*, thk. E. Levi-Provençal (Kahire: Dâru'l-Meârif, 3. Basım, ts.), 1/44; Belâzurî, *Ensâbü'l-eşraf*, 2/193.

<sup>29</sup> Begavî, Ebû'l-Kâsım Abdullâh b. Muhammed b. Abdilazîz b. el-Merzûbân, *Mu'cemü's-sahâbe*, thk. Muhammed Emîn b. Muhammed el-Cekenî (Kuveyt: Mektebetü Dâri'l-Beyân, 1421/2000), 2/348; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/88.

## 598 | Mithat Eser. Sahâbî Urve b. Mes'ûd es-Sekaff'nin Hayatı

Kureys'le karşı karşıya gelmek istemediğini, gerekirse bu konuda Kureys'e belli bir süre ve-receğini ve onların, kendilerini rahat bırakmalarını arzuladığını da ifade etti.<sup>30</sup>

Urve b. Mes'ûd, Büdeyl'i dinlemek istemeyen ve Müslümanların bu yıl Mekke'ye gire-meyeceğini söyleyen birkaç ileri gelene şöyle demiştir: "Vallahi bugünkü gibi garip bir düşün-ceye hiç şahit olmamıştım. Neden Büdeyl ve arkadaşlarını dinlemek istemiyorsunuz? Eğer durum hoşunuza giderse kabul edersiniz, hoşlanmazsanız kabul etmezsiniz. Sizin yaptığınızı yapan bir topluluk hiçbir zaman başarı elde edemez." Urve'nin bu sözleri üzerine Kureys'in ileri gelenleri, Büdeyl'den görüp duyduklarını anlatmasını istediler. Büdeyl de Hz. Peygam-ber'in umre yapmak niyetinde olduğunu ve kendileriyle bir müddet savaş yapmama isteğini ifade etti. Bunun üzerine Urve b. Mes'ûd ayağa kalktı ve "Bu adam size akıllıca bir plan teklif etmiş, gelin onu kabul edin. Bırakın da ben onun yanına gideyim." Urve şunları da sözlerine ilave etmiştir: "Siz beni (yanınızda olmamakla) itham mı ediyorsunuz? Siz benim babam ye-rinde değil misiniz? Ben sizin çocuğunuz gibi değil miyim? Ben size Ukâz (Tâif) halkıyla yar-dıma gelmek istedim de onlar bunu kabul etmeyince kendim, ailem ve sözümü dinleyenlerle koşup gelmedim mi?" Onlar da "Evet, bunu yaptın." deyince Urve sözlerine şöyle devam etti: "Size öğüt veriyorum, size bir muhabbetim var ve bu sebeple size söyleyeceklerimi gizlemem. Büdeyl, size akıllıca bir plan getirmiş. Böylesi bir teklifi asla kimse reddetmez. Aksi takdirde yanlış yapmış olursunuz. Gelin onu kabul edin ve beni de aracı olarak onun yanına gönderin. Size doğru haber getireyim, yanındaki desteğine bakayım ve onun durumunu size haber ve-recek bir istihbarat faaliyeti yapayım." Bu konuşma üzerine Kureysliler Urve'yi Hz. Peygam-ber'e elçi olarak gönderdiler.<sup>31</sup>

Urve'nin, bu sözlerinde kendisini çocuk, Kureyslileri baba yerinde kabul etmesi; bazı kaynaklarda, Mekkelilerin ata, baba yerinde olması ve annesinin Ümeyyeoğullarından olması ile açıklanmıştır.<sup>32</sup> Bu sözler Urve'nin Mekke ve Kureys'le ilişkisini ve aralarındaki dayanış-mayı ortaya koyarken aynı zamanda Urve'nin akıllı bir adam ve ikna kabiliyetinin yüksek ol-duğunu da göstermektedir.

Urve, Hz. Peygamber'in yanına geldi. Ona Kureyslilerin büyük bir kalabalıkla ve kararlı bir şekilde, Mekke'ye girmek için Müslümanlara izin vermeyeceklerini bildirdi. <sup>33</sup> Urve, "On-larla savaş yapman hâlinde iki durum olacaktır: Ya kendi kavmini yok edeceksin ki senden önce kökünü kazıyıp da başarıya ulaşan hiçbir adam duymadık ya da yanında gördüğüm şu kişiler seni yalnız bırakacaklardır. Zira ben senin yanında, ne olduğu belirsiz insanlar görüyö-rüm. Ben bunların ne kendilerini tanıyorum ne de neseplerini biliyorum." deyince Hz. Ebû Bekir kızdı ve Urve'ye kötü sözler söyleyerek Hz. Peygamber'i yalnız bırakmayacaklarını ke-sin bir dille ifade etti. Urve de "Hâlâ sana ödeyemediğim bir borcum olmasaydı sana cevap verirdim." diyerek, bir diyet meselesinde Hz. Ebû Bekir'den aldığı yardımı ima etti.<sup>34</sup>

<sup>30</sup> Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzî*, 2/594; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, 2/626; Mehmet Yaşar Kandemir, "Büdeyl b. Verkâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/482.

<sup>31</sup> Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzî*, 2/594; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, 2/626; Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Târîhu'l-İslâm*, thk. Ömer Abdüsselâm et-Tedmurî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 2. Basım, 1993), 2/368. krş. İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/313; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimeşk*, 60/25-26; İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1986), 10/166-167.

<sup>32</sup> Süheylî, Ebû'l-Kâsım Abdurrahmân b. Abdillâh el-Has'amî el-Mâlekî, *Ravzu'l-ünûf fi şerhi's-sîreti'n-nebeviyye li'bni Hişâm*, thk. Ömer Abdüsselâm es-Selâmî (Beyrut: Dâru İhyâ'it-Türâsi'l-Arabî, 1421/2000), 7/59-60.

<sup>33</sup> Hz. Peygamber'e söylenen bu cümlelerin Büdeyl b. Verkâ'ya ait olduğu da rivayet edilir: Abdürrezzâk es-San'ânî, Ebû Bekr b. Hemmâm b. Nâfi' el-Himyerî, *el-Musannef*, thk. Habîbürrahmân el-A'zamî (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 2. Basım, 1403), 5/330, Hadis no: 9720; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed b. Zühayr Nâsır (Beyrut: Dâru Tavkî'n-Necât, 1422), "Şurût", 15 (No. 2731).

<sup>34</sup> Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzî*, 2/595; Buhârî, "Şurût", 15 (No. 2731); Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd (Beyrut: el-

Urve b. Mes'ûd, Hz. Peygamber ile konuşurken eliyle Allah Rasûlü'nün sakalları ile oynuyordu. Bu esnada yüzünde miğferi olan Mugîre b. Şu'be, Hz. Peygamber'in arkasında ayakta dikiliyordu. Urve, Rasûlullah'ın sakalına el uzattıkça Mugîre, onun elini çekiyordu. Mugîre "Kılıç elini kesmeden Hz. Peygamber'in sakalından elini çek!" dedi. Ne zaman Urve, elini Hz. Peygamber'in sakalına uzatsa Mugîre kılıcının ucuyla onu çekiyordu. Bunun üzerine Urve kızdı, kafasını kaldırdı ve "Adamlarının arasında gördüğüm bu adam da kim?" diye sordu. Hz. Peygamber de "Yeğenin Mugîre b. Şu'be!" diye cevap verdi. Urve de Mugîre'nin Müslüman olmadan önce işlediği bir cinayeti ve onun için ödenen diyeti anlattı.<sup>35</sup>

Urve b. Mes'ûd, konuşmasını bitirdiğinde Hz. Peygamber de Büdeyl ve arkadaşlarına söylediği sözleri tekrar edip Kureyşliler ile aralarında barış için süre teklifini yineledi. Bunun üzerine Urve, devesine bindi ve Kureyşlilerin yanına geldi. Onlara "Kavmim! Ben Sâsânî Kistrâsı, Bizans Kayseri, Habeş Necâsîsi gibi pek çok hükümdara elçi olarak gittim. Vallahi Muhammed'in etrafındaki insanların ona gösterdikleri itaati hiçbir hükümdarda görmedim. Gözlerini ondan hiç ayırmadıklarını, yanında seslerini hiç yükseltmediklerini gördüm. Bir işin yapılması için onun işareti yetiyor. Sümkürese veya tükürse hemen birisinin eline düşüyor ve adam o elini bedenine sürüyor. O, abdest alsın onun suyunu elde etmek için yarışıyorlar. Bu insanları ölçtüm biçtim ve iyice anladım. Şunu bilin ki siz bu insanlara savaş deseniz size fazlasıyla karşılık verirler. Gördüğüm topluluğun, dostları (Muhammed) engellendiğinde başlarına gelecek herhangi bir şey umurlarında olmaz. Beraberinde gördüğüm kadınlar, herhangi bir yerde bulduklarında ona daima boyun eğiyorlar. Buna göre kararınızı verin. Sıkıntı yaratacak bir karara varmaktan sakının. O size bir barış planı teklif etmiş, ona bunun için süre verin. Kavmim! Onun teklifini kabul edin. Ben size sadece öğüt veriyor, ona mağlup olmanızdan endişe ediyorum. Adam saygı göstermek üzere Kâbe'ye gelmiş. Yanında kurbanlıkları var ve onları kesip geri dönecek." Bunun üzerine Kureyşliler, Müslümanlara ancak ertesi yıl izin verebileceklerini söylediler.<sup>36</sup>

Urve b. Mes'ûd'un gerek Hz. Peygamber gerekse Kureyşliler ile yaptığı konuşmalar, onun zeki ve diplomatik bir adam olduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber'i, yanındaki adamların kendisini yalnız bırakacağı sözüyle savaştan uzak tutmaya çalışırken Kureyşlileri Hz. Peygamber'in ashâbının ölene kadar savaşacakları sözüyle savaştan uzak tutmaya çalışması onun bu yönünü açıkça göstermektedir. Mugîre'nin diyeti konusundaki çalışmaları Sakîf'in Ahlâf koluunun reisliğini resmetmektedir. Urve'nin sahâbeyi, onların Hz. Peygamber'e olan sevgi, saygı ve bağlılığını çok iyi gözlemlediği anlaşılmaktadır. Bu olaydan yaklaşık üç yıl sonra Müslüman olmasında, onun Hudeybiye'deki Hz. Peygamber ile konuşmaları, onu ve ashâbî gözlemlemesi de muhtemelen etkili olmuştur. Zira onun, ashâbın Hz. Peygamber'e sevgisini, saygısını ve bağlılığını yakından görmesi; başka hiçbir kralda böyle bir durumu görmediğini söylemesi önemli bir ayrıntıdır.

### 3. Urve b. Mes'ûd'un İslâm'a Girişi

8/630 yılında Hz. Peygamber 10.000 kişilik bir orduyla Medine'den harekete geçince Hevâzinliler, onun kendi üzerlerine yürüyeceğini düşündüler ve savaş hazırlıklarına başladılar. Hevâzin kabilesinin mühim bir kolu olan Tâifliler de gerek Mekke'nin fethinden sonra Hz. Peygamber'in Tâif yolu üzerindeki Nahle'de bulunan Uzzâ heykelini yıktırması üzerine aynı âkıbetin kendi putları olan Lât'ın da başına geleceğini düşünmeleri gerekse kendi şehirlerinin

Mektebetü'l-Asriyye, ts.), "Cihâd", 156 (No. 2765); Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, 2/627; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2/368-369.

<sup>35</sup> Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzi*, 2/595-598; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2/369.

<sup>36</sup> Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzi*, 2/598-599; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, 2/627; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2/369-370.

de muhasara edilme endişeleri üzerine Evtâs'ta toplanmaya başlayan Hevâzinlilere katıldılar ve Huneyn'de onlarla birlikte savaştılar.<sup>37</sup>

Tâifliler Huneyn Savaşı esnasında da endişeliydiler ve surlarla çevrili şehirlerinin savunmasını güçlendirmeye çalışıyorlardı. Bu sebeple, Urve b. Mes'ûd ile Gaylân b. Seleme'yi mancınık, arrâde ve dabr gibi savaş araçlarının yapımını öğrenmeleri için Yemen'in Cüreş şehrine göndermişlerdi. Üstlendikleri görevleri dolayısıyla bu iki şahıs, Huneyn Savaşı'na ve Tâif Kuşatması'na katılmamışlardır.<sup>38</sup>

Hız Peygamber, 8/630 yılının Şevval ayının sonu veya Zilkade ayının başında (Şubat), Tâif Muhasarası'nı<sup>39</sup> bitirdikten yaklaşık 8 ay sonra Receb 9/Ekim 630 tarihinde Tebük Gazvesi'ne çıktı. Şevvalin sonu veya Ramazan ayının başında (Aralık) Tebük'ten döndü.<sup>40</sup> 9/631 yılı Zilkade ayının sonu Zilhicce ayının başında (Şubat) ise Hz. Ebû Bekir "hac emiri" olarak görevlendirildi.<sup>41</sup> Urve b. Zübeyr (öl. 94/713) ve Mûsâ b. Ukbe (öl. 141/758) rivayetlerine göre Urve b. Mes'ûd, Hz. Ebû Bekir'in haccından sonra,<sup>42</sup> genelde tercih edilen İbn İshâk (öl. 151/768) rivayetine göre ise söz konusu hac ibadetinden önce İslâm'a girmek için Medine'ye gelmiştir.<sup>43</sup> Bazı kaynaklara göre ise yıl belirtilmeksizin Urve b. Mes'ûd'un, Rebûlevvel veya Rebûlâhîr (Temmuz veya Ağustos) ayında Medine'ye geldiği ve Müslüman olduğu ifade edilmektedir.<sup>44</sup> İbn Hazm (öl. 456/1064), Hz. Peygamber'in Huneyn ve Tâif seferlerinden Medine'ye dönüşü esnasında, Urve'nin Medine yolunda Müslüman olduğunu söyler.<sup>45</sup> Ancak Medine'de Müslüman olma rivayetlerinin daha doğru olduğu ifade edilmektedir.<sup>46</sup> Kaynaklarımız, onun Müslüman olup akabinde şehit olmasından birkaç ay sonra Tâiflilerin bir heyet gönderdiğini (9/630 Ramazan/Aralık)<sup>47</sup> haber verirler. Hatta bazıları Urve'nin şehadeti ile söz konusu heyetin gelişi arasında bağlantıya kurarlar.<sup>48</sup> Bütün bu bilgiler göz önüne alındığında Hz. Ebû Bekir'in hac emirliğinin sonrası veya hemen öncesinde onun Müslüman olması

<sup>37</sup> Muhammed Hamidullah, "Huneyn Gazvesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/376.

<sup>38</sup> Vâkîdî, *Kitâbü'l-megâzî*, 3/924; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/478; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/45; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülük*, 3/81-82; İbn Haldûn, Ebû Zeyd Velîyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed el-Hadramî el-Mağribî et-Tûnisî, *Kitâbü'l-Iber ve dîvânü'l-mübedede' ve'l-haber fi eyyâmî'l-Arab ve'l-Acem ve'l-Berber ve men-âsârahüm min-zevî's-sultânî'l-ekber*, thk. Halil Şehâde (Beyrut: Dâru'l-Fîkr, 1988), 2/465; Küçükaşçı, "Tâif", 39/444.

<sup>39</sup> İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/354; Kasım Şulul, *Ana Hatlarıyla Sîyer-i Nebî* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 580; Mehmet Apaydın, *Sîyer Kronolojisi* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018), 650-652; Ahmet Güzel, *Hız Peygamber'in Savaşları -Gazveler-* (Konya: Kitap Dünyası Yayınları, 2018), 137-139.

<sup>40</sup> İsmail Yiğit, "Tebük Gazvesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/230; Şulul, *Sîyer-i Nebî*, 602, 615; Apaydın, *Sîyer Kronolojisi*, 655-656.

<sup>41</sup> Şulul, *Sîyer-i Nebî*, 624; Apaydın, *Sîyer Kronolojisi*, 663.

<sup>42</sup> Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn, *Delâilü'n-nübüvve* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1405), 5/299; İbn Kayyım, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr ed-Dımaşkî el-Hanbelî, *Zâdü'l-me'âd fi hedyi hayri'l-ibâd* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 27. Basım, 1415/1994), 3/521; Makrîzî, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Alî, *İmtâ'u'l-esmâ bimâ li'n-Nebiyyi mine'l-ahvâl ve'l-emvâl ve'l-hafede ve'l-metâ*, thk. Muhammed Abdülhamîd en-Nümeysî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 14/28.

<sup>43</sup> Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, 5/304; İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa Abdülvehîd (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1395/1976), 4/54. İki görüşü verip tercihte bulunmayanlar da vardır. Bk. Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2/667; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/407.

<sup>44</sup> İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/45. Rebûlâhîr ayında olduğu da rivayet edilir. Sibt İbni'l-Cevzî, Ebû'l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızıoğlu et-Türkî el-Avnî el-Bağdâdî, *Mir'âtü'z-zemân fi târîhi'l-a'yân* (Dımeşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1434/2013), 4/139; Şulul, *Sîyer-i Nebî*, 596.

<sup>45</sup> İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed el-Endelüsî el-Kurtubî, *Cevâmiu's-sîreti'n-nebeviyye* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 1/203.

<sup>46</sup> Vâkîdî, *Kitâbü'l-megâzî*, 3/961-962.

<sup>47</sup> Şulul, *Sîyer-i Nebî*, 615; Apaydın, *Sîyer Kronolojisi*, 680-681.

<sup>48</sup> Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 5/667; İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *el-Fusûlü fi's-sîre*, thk. Muhammed İdû'l-Hatrâvî-Muhyiddin Mestû (Beyrut: Müessesetü Ulûmî'l-Kur'ân, 3. Basım, 1403), 1/213.

mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla Urve'nin, Hz. Peygamber'in Tâif Muhasarası'ndan 4-5 ay sonra, Tebük seferinden 3-4 ay önce 9/630 yılı Rebûlevvel veya Rebûlâhîr (Temmuz veya Ağustos) ayında Müslüman olması kuvvetle muhtemeldir. Tebük seferinin akabinde de Tâif (Sakîf) heyeti Medine'ye Hz. Peygamber'in yanına gelmiştir.

Urve b. Mes'ûd'un Müslüman olmasının sebebiyle ilgili olarak ilk kaynaklar, "Allah, Urve'nin kalbine İslâm'ı ilham etti ve üzerinde bulunduğu hâli değiştirdi. Bu hâli ile Rasûlullah'ın yanına gitti ve Müslüman oldu." der<sup>49</sup> ve belirli bir sebep göstermezler.<sup>50</sup> Ancak daha sonraki kaynaklarda, Urve'nin Müslüman olması ile ilgili ilk defa Ebû Nuaym'ın (öl. 430/1038) *Delâilü'n-nübüvve* isimli eserinde gördüğümüz, Süyûtî'nin (öl. 911/1505) de Ebû Nuaym'dan naklettiği ayrıntılı bir rivayet bulunmaktadır. Bu rivayete göre Urve ile Gaylân b. Seleme arasında bir konuşma geçmiştir. Urve, akıllı insanların tamamının sonuçta Hz. Muhammed'e iman edeceklerini söylemiş; Gaylân ise ona böyle konuşmamasını, kabilesinin bunları duyması hâlinde sıkıntı yaşayacağını söylemiştir. Urve, Müslüman olmak istediğini söyleyince Gaylân, bunu iyi düşünmesini istemiştir. Bunun üzerine Urve kendisinin, Hz. Muhammed'in peygamberlik iddiası ile ortaya çıkmasından önce ticaret için Necran'a gittiğini ve oradaki tanıdığı bir rahibin, kendisine Mekke'de çıkacak bir peygamberi haber verdiğini ve ona inanmasını tavsiye ettiğini anlatmıştır. Gaylân, Urve'den bunları kimseye anlatmamasını istemiştir. Gaylân ile konuşmasından sonra Urve, Medine'ye gelir ve Müslüman olur. Hatta Hz. Peygamber'e rahibin anlattıklarını anlatır. O da "Sana hidayet veren, nefsinin istediğinden daha hayırlı bir şeyi senin için dileyen Allah'a hamd olsun." der.<sup>51</sup>

Aynı rivayet Şâmî'nin (öl. 942/1536) eserinde biraz daha tafsilatlıdır. Bu rivayette rahibin dışında iki genç kız da Hz. Muhammed'in peygamberliğini Urve'ye haber verir. Söz konusu rivayete göre Urve, yolda bir ağacın altında dinlenirken kızlar gelir ve kendi aralarında Urve'nin geldiği ve gideceği yeri, bir peygamber geleceğini ve Urve'nin ona iman edeceğini konuşurlar. Konuşmanın akabinde Urve'yi tutarlar, o uyuyakalır; kalktığında ise onlardan hiç iz yoktur. Urve, Necran'a vardığında durumu Hıristiyan din adamı arkadaşına anlatır, o da aynı hususları söyler ve ona iman etmesini tavsiye eder.<sup>52</sup>

Urve b. Mes'ûd'un Müslüman oluşunun sebebiyle ilgili ilk dönem kaynaklarında herhangi bir rivayet görülmezken ilk defa Ebû Nuaym tarafından, içerisinde birçok soru işaretinin bulunduğu ve yukarıda zikrettiğimiz rivayet nakledilmiştir. Söz konusu rivayet, Ebû Nuaym > Muhammed b. Ahmed b. el-Hasan > el-Hasan b. el-Cehm > el-Hüseyn b. el-Ferec > Vâkıdî senediyle verilmektedir. Ebû Nuaym, râvi el-Hüseyn b. el-Ferec'in Vâkıdî'den (öl. 207/822) *Mübtede'* ve *Megâzî'yi* İsfahan şehrinde rivayet ettiğini söylemiş, râvinin zayıflığına da işaret etmiştir.<sup>53</sup> Vâkıdî'nin mevcut *Megâzî'* eserindeki rivayet ile Ebû Nuaym'ın naklettiği rivayet arasında ciddi fark vardır. Burada söz konusu râvi Hüseyn'in çok problemlili biri olduğu, arş ve ta'dil kitaplarından anlaşılacaktır. Yahyâ b. Maîn'in (öl. 233/848) onun için "çok yalancı" (kezzâb), "sarhoş ve hilekâr" (sâhibü sekr ve şâtr) ve "Küçüklüğünde hadiste hırsızlık yapardı, rivayeti başkalarından yürütmüştür." (yesriku'l-hadîs fi's-sıgar ve meşşâhu

<sup>49</sup> Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzî*, 3/960; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/45; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ*, 14/29.

<sup>50</sup> Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, 3/96; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 3/1066; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4/30; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5/29.

<sup>51</sup> Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî, *Delâilü'n-nübüvve*, thk. Revvâs el-Kal'acî-Abdülber Abbâs (Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1406/1986), 1/531; Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr eş-Şâfî, *el-Hasâisü'l-kübrâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 2/23-24.

<sup>52</sup> Şâmî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf eş-Şâfî, *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fi sîreti hayri'l-ibâd*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavvaz (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1414/1993), 2/191-192.

<sup>53</sup> Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî, *Târîhu İsbahân*, thk. Seyyid Kisrevî Hasan (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1990), 1/329; Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî, *Târîhu Bağdâd*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2002), 8/643; İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *Lisânü'l-mîzân* (Hindistan: Matbaatü Dâireti'l-Meârifî'n-Nizâmîyye, 1390/1971), 2/307.

## 602 | Mithat Eser. Sahâbî Urve b. Mes'ûd es-Sekaffî'nin Hayatı

gayrahû) dediği nakledilmektedir.<sup>54</sup> Zehebî (öl. 748/1347), onun bu sözünü açıklarken hadis hırsızlığının hadis uydurmadan bir derece aşağı olduğunu ifade eder ve hadis hırsızlığının, rivayetinde münferit kalan bir râvinin rivayetinin, hırsız tarafından söz konusu hadis râvisinin hocasından işitmiş gibi yapılarak nakledilmesi suretiyle gerçekleştiğini açıklar.<sup>55</sup> Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855) ile Yahyâ b. Maîn'in ondan razı olmadıkları da ifade edilmiştir.<sup>56</sup> İbn Ebî Hâtim (öl. 327/938), ondan hadis yazarken sonradan vazgeçmiştir.<sup>57</sup> Ebû Zûr'a (öl. 281/894), onunla ilgili "lâ şey'e" (Hiçbir şey değil.), "Ondan hadis rivayet etmem." demiştir.<sup>58</sup>

Ebû Nuaym'ın rivayetinde Urve'nin, kabilesi Sakîf gibi Hz. Muhammed'e karşı düşmanlık beslerken rahip arkadaşının sözleri üzerine ona bakışının değiştiği söylenmektedir. Oysaki rivayetten Urve ile rahibin söz konusu görüşmesinin, Hz. Peygamber'in davetinin ortaya çıkmasından önce olduğu kolaylıkla anlaşılmaktadır. Buna göre Urve'nin, rahibin sözleriyle, en iyi ihtimalle Mekke'de açık davetin başlamasından itibaren 10, Medine'de Urve'nin Müslüman olduğu 9 toplam 19 yıl geçtikten sonra Müslüman olması çelişkidir. Rahibin sözlerini işiten Urve'nin bu sözlerle Hz. Muhammed ile ilgili düşünceleri olumlu hâle geliyorsa eğer, neden daha önce gelip Müslüman olmamıştır ya da en azından Hz. Peygamber'le ilgili bilgi toplama ihtiyacı hissetmemiştir? O dönemde yaşayan bazı insanların bir peygamberin geleceği bilgisine sahip olmalarına karşın, Mekke'de isim vererek peygamber çıkacağı ifadelerinin rahiplere, kahinlere, münecimlere söylenmesi başlı başına bir problemdir.<sup>59</sup> Ebû Nuaym rivayetinin ilk defa bir "delâil" kitabında geçmesi de birçok tarihçinin rivayete ilgi göstermeyip sonraki dönemde rivayetin, sadece Süyûtî'nin *Hasâis*'i ile Makrîzî'nin (öl. 845/1442) *İmtâ*'sında görülmesi de dikkat çekici bir noktadır. Zira "delâil", "hasâis" türü eserlerin, diğer din mensuplarına karşı Hz. Peygamber'in mucizelerini toplamaya çalışan ve bu rivayetlerle Hz. Muhammed'in peygamberliğini ispat etme gibi bir amaç güden eserler olduğuna dikkat etmek gerekmektedir. Dikkat çeken diğer bir nokta da rivayetin Vâkıdî'den nakledilmesidir. Rivayetin Vâkıdî'nin başka bir eserinden nakledilebileceği ihtimali bir kenara, onun *Megâzis*'inde geçen Urve'nin Müslüman olmasıyla ilgili rivayette bu ayrıntıların geçmemesi de üzerinde durulması gereken başka bir konudur. Şâmî'nin *Sübülü'l-Hüdâ*'sında geçen benzer rivayet ise daha problemlidir. İfadelerin kafiyeyle bir şekilde söylenişi, gerek Urve'nin Müslüman olacağı ile ilgili gelecekte verilen haber gerekse Hz. Peygamber'in başarıya ulaşacağına dair verilen bilgi, bir rahibin gayb bilgisine muttali olduğu anlamına gelmektedir. Görünen o ki Urve b. Mes'ûd'un İslâm'a giriş sebebiyle ilgili ilk dönem kaynaklarımız herhangi bir bilgi vermez iken, daha sonra söz konusu olay farklı bilgiler ihtiva eden bir hâl almıştır.

Urve b. Mes'ûd, Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'den Tâif'e dönüp Sakîfilere İslâm'ı tebliğ için izin istemiş ancak Hz. Peygamber'in, "Ancak onlar seni öldürürler." ikazıyla karşılaşmıştır. Bunun üzerine Urve, "Onlar beni genç evlatlarından daha çok severler.", "Onlar beni uykumdan uyandırmaya bile kıyamazlar." gibi cevaplar vermiştir. Bazı rivayetlere göre üç defa izin isteme talebi tekrarlanmış, neticede Hz. Peygamber, Urve'nin İslâm'a davet isteğini kabul etmiştir.<sup>60</sup>

<sup>54</sup> İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed er-Râzî, *el-Cerh ve't-ta'dîl* (Haydarâbâd: Tab'atü Meclisi Dâireti'l-Meârifî'l-Osmânî, 1952), 3/63; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, 8/643; İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî el-Bağdâdî, *ed-Duafâü ve'l-metrûkûn*, thk. Abdullah el-Kâdî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1406), 1/216; İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân*, 2/307.

<sup>55</sup> Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 17/140.

<sup>56</sup> İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 3/63; İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân*, 2/307.

<sup>57</sup> İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 3/62.

<sup>58</sup> İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 3/63; İbnü'l-Cevzî, *ed-Duafâü ve'l-metrûkûn*, 1/216.

<sup>59</sup> Bu tip rivayetlerin yanlışlığı ve uydurulma sebepleriyle ilgili bk. Ahmet Önkâl, "İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 5/1 (2005), 263.

<sup>60</sup> Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzi*, 3/960; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/45; Belâzurî, *Ensâbü'l-esrâf*, 13/343; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, 3/96; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 3/1066; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4/30; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5/29.

#### 4. Urve b. Mes'ûd'un Vefatı

Urve b. Mes'ûd, Müslüman olduktan sonra bir akşamüstü Tâîf'e geldi ve evine girdi. İnsanlar, Urve'nin putun yanına gelmeden eve geçmesini garipsediler ve "Galiba yol yorgunluğundan böyle oldu." dediler. Urve'nin evine geldiler ve onu putperestlik selamıyla selamladılar. O, "Cennet ehlinin selamı üzerinize olsun." dedi. Ardından "Beni yanlış yapmakla mı itham ediyorsunuz? En iyi nesebe, en çok mala ve en fazla adama sahip olan ben değil miyim? Beni İslâm'a sevk eden, herkesin eninde sonunda varacağı noktayı görmemdir. Gelin beni dinleyin, bana karşı çıkmayın. Vallahi benim size getirdiğim bu hayırlı işi, hiç kimse kavmine getirmemiştir." diyerek onları İslâm'a davet etti. Tâîfililer onu yanlış yapmakla itham ettiler ve aldandığını düşündüler. "Lât'a yemin olsun ki sen onun yanına gelip tıraş olmayınca din değiştirdiğinden şüphelenmiştik." dediler. Ona eziyet edip sövdüler. Urve, ahlakını bozmadı. Onlar da ne yapacaklarını düşünerek evden çıkıp gittiler. Sabahleyin Urve, evinin yüksek bir yerine çıkıp ezan okudu. Sakîf'in Urve'nin de mensup olduğu Ahlâf kolundan Vehb b. Câbir ona bir ok attı. Ok, onun kolundaki ana damarlardan birisine isabet etti ve kan durmadı. Mâlikoğulları ona oku atanın Vehb olduğunu iddia ederken Ahlâf kolu bu kişinin Sakîf'in diğer kabilesi Mâlikoğullarından Evs b. Avf olduğunu ileri sürdü.<sup>61</sup> Onun yaralanması üzerine kabilesi Ahlâf'tan bazı insanların Mâlikoğullarından intikam almaya niyetlenmesi, oku atanın Evs olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir.<sup>62</sup> Ancak Urve, bu intikam işini istemedi. "Benim için savaşmayın. Aranızda barış olsun diye kanımı, sahibi olan Allah'a sadaka olarak bağışlıyorum. Bu, Allah'ın bana ihsan ettiği bir ikramı ve bana lütfettiği şehadet mertebesidir. Ben şahitlik ederim ki Muhammed, Allah'ın Rasûlü'dür. O Rasûl, sizin beni öldüreceğinizi bana haber vermişti." dedi. Ayrıca Urve kendi yakınlarına "Kuşatma bitip de Rasûlullah ayrılmadan önce şehit olanların yanına beni de defnedin." dedi ve vefat etti. Onu şehitlerin yanına defnettiler. Urve'nin haberi Rasûlullah'a ulaştı. Rasûlullah, "Onun durumu Yâsîn sûresindeki şehit arkadaşının durumu gibidir. Kavmini Allah'a davet edince onu öldürdüler." dedi.<sup>63</sup>

Urve b. Mes'ûd'un şehit oluşunu anlatan bu rivayetlerde yer alan "Ben şahitlik ederim ki Muhammed, Allah'ın Rasûlü'dür. O Rasûl, sizin beni öldüreceğinizi bana haber vermişti." İfadesi, birkaç kaynaktan geçmekte;<sup>64</sup> kaynakların çoğunda geçmemektedir.<sup>65</sup> Öte yandan ilgili rivayet, Hz. Peygamber'in gelecekte haber vermesine ve mucizesine de örnek olarak verilmiştir.<sup>66</sup> Kaynakların bir çoğunda ise Hz. Peygamber'in Urve'yi öldürülme tehlikesiyle uyarma sebebi, Tâîfililerin İslâm'a karşı kibirli duruşunun onun tarafından bilinmesi olarak yer almaktadır.<sup>67</sup> Dolayısıyla Hz. Peygamber'in Mekke Dönemi'nde peygamberliğinin 10. yılında Tâîf'te gördüğü muamele onun, Tâîfililerin İslâm'a karşı tavrı ve Müslümanlara ne yapacakları konusunda fikir sahibi olmasına sebep olmalıdır. Bu öngörü ile Hz. Peygamber, Tâîfililerin Urve'yi, özellikle İslâm'ı kendilerine anlatmak için arzu ve coşkulu olan bu sahâbîyi öldürebileceklerini düşünerek bunu ifade etmiş olsa gerektir. Eğer sahih rivayetlerde Hz. Peygamber'in Urve'yi uyarması, "gelecekte haber verme" olarak nakledilseydi tabii ki bu da mümkün olabilirdi.

<sup>61</sup> İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/538; İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed, *el-Kâmil fi't-târîh*, thk. Ömer Abdüsselâm et-Tedmürî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-Arabî, 1997), 2/150.

<sup>62</sup> İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/49.

<sup>63</sup> Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzî*, 3/960-961; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/537; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/45; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, 3/96; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4/30; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5/29.

<sup>64</sup> Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzî*, 3/961; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ*, 14/30.

<sup>65</sup> İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/537; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/45; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, 3/96; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 3/1066; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4/30; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5/29.

<sup>66</sup> Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ*, 14/30.

<sup>67</sup> İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/537; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, 3/96; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4/30; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5/29.

## 604 | Mithat Eser. Sahâbî Urve b. Mes'ûd es-Sekaff'nin Hayatı

Urve b. Mes'ûd'un şehadet haberi kendisine ulaşan Hz. Peygamber, onu Yâsîn sûresi-nin ikinci sayfasında anlatılan elçiye benzetmiştir.<sup>68</sup> Söz konusu elçi, gelen peygamberlere iman etmiş ve şehir halkının da onlara iman etmesini tavsiye etmiştir. Tefsirlerde adının Habîb en-Neccâr olduğu ifade edilen bu kişi, halkı tarafından sadece imana davet ettiği için şehit edilmiştir. Urve b. Mes'ûd da halkını imana davet ettiği için şehit edilmiş ve bu sebeple Allah Rasûlü tarafından o elçiye benzetilmiştir. Hz. Ömer'in onun vefatı üzerine bir mersiye söylediği rivayet edilmektedir.<sup>69</sup> Zübeyr b. Avvâm'ın, çocuklarına isimler koyarken şehit olmaları ümidiyle onlara şehit isimleri verdiği, bu sebeple bir çocuğuna da Urve ismini koyduğu nakledilmiştir.<sup>70</sup>

Urve'nin şehit edilmesi üzerine oğlu Ebû Müleyh ile yeğeni Kârib b. el-Esved b. Mes'ûd, Rasûlullah'a gelip Müslüman oldular ve bir müddet Mugîre b. Şu'be'nin evinde misafir olarak kaldılar.<sup>71</sup> Sakîfliler, Urve'nin vefatından bir müddet sonra İslâm'dan başka çıkar yol olmadığını gördüler ve Medine'ye Hz. Peygamber'in yanına bir heyet göndermeye karar verdiler. Söz konusu heyet, Ramazan 9/Aralık 630 tarihinde Hz. Peygamber Tebük'ten dönünce onun yanına geldi ve Müslüman oldu.<sup>72</sup> Allah Rasûlü, Tâiflilerin putunun yıkılmasının ardından putun bulunduğu ve kutsal kabul edilen evdeki mal ve mücevherlerden, Urve'nin ve kardeşi Esved b. Mes'ûd'un borçlarını ödemek üzere her ikisinin oğulları Ebû Müleyh ile Kârib'e teslim etti. Her ikisi de kendi babasının diyet borcunu ödedi.<sup>73</sup>

Tâiflilerin bu kararı almasında, genel vaziyet ile birlikte Urve'nin şehadeti de etkili olmuştur. Hatta Urve'yi öldürdükten sonra onların pişman oldukları da ifade edilir.<sup>74</sup>

### 5. Urve b. Mes'ûd ile İlgili Âyet ve Hadisler

Urve'nin Müslüman olmadan önce, Mekke ve Yesrib ile birlikte Hicaz bölgesinin en önemli üç şehirden birisi olan Tâif'te nüfuzlu ve itibarlı bir kişi olduğu bilinmektedir. Kaynaklar onu kavminin seyyidi, şerifi, Arapların akıl ve dâhi adamlarından biri olarak vasıflandırıyorlar.<sup>75</sup> Onun annesinin Ümeyyeoğullarından olması sebebiyle Kureys ve Mekkeliler tarafından da değer verilen birisi olduğu bilinmektedir. Onun bu konumu Hudeybiye Antlaşması esnasında görülmüş hatta İbn Hacer antlaşmada onun büyük bir katkısı olduğunu "Antlaşmanın yapılmasında onun iyiliği ve güzelliği (el-yedü'l-beydâ/beyaz eli) etkili olmuştur."<sup>76</sup> cümlesiyle anlatmıştır. Onun kavmi içerisindeki büyüklüğü sebebiyle "Bu Kur'an, şu iki şehirden büyük bir kişiye indirilseydi ya!" diye de eklediler.<sup>77</sup> âyet-i kerîmesindeki iki şehrin büyüklüklerinden birisinin Urve b. Mes'ûd es-Sekaff olduğu genel olarak kabul edilmiştir.<sup>78</sup> Yıllar sonra Emevîler Dönemi'nde, Urve'nin soyundan gelen Irak bölgesi valisi Haccâc b. Yûsuf, Mekke'ye geldiğinde kendisine "İki Irak bölgesinin valisi, iki şehrin büyüğünün oğlu" şeklinde hitap etmişlerdir. Bu hitaptaki iki şehrin büyüğü "Urve b. Mes'ûd" olarak açıklanmıştır.<sup>79</sup>

<sup>68</sup> İbn Kuteybe, *el-Meârif*, 1/294; Süheylî, *Ravzu'l-ünûf*, 7/413.

<sup>69</sup> İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 3/1067; Safedî, Salâhuddîn Halil b. Aybek, *Kitâbü'l-Vâfi bi'l-Vefeyât*, thk. Ahmed el-Arnaût-Mustafa et-Türkî (Beyrut: Dâru lhyâit-Türâs, 2000), 19/361.

<sup>70</sup> İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/74.

<sup>71</sup> İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 2/151; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ*, 2/84.

<sup>72</sup> İbn Hazm, *Cevâmiu's-sîreti'n-nebeviyye*, 1/203.

<sup>73</sup> İbn Hazm, *Cevâmiu's-sîreti'n-nebeviyye*, 1/205; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5/33.

<sup>74</sup> İbn Kesîr, *el-Fusûlü fi's-sîre*, 1/213; Umurbek, *Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemlerinde Tâif*, 98.

<sup>75</sup> Belâzurî, *Ensâbü'l-esrâf*, 13/343; Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 2/258; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/406.

<sup>76</sup> İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/407.

<sup>77</sup> *Kur'an Yolu* (Erişim 31 Mart 2020), ez-Zuhuf, 43/31.

<sup>78</sup> İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 3/1067; Safedî, *el-Vâfi*, 19/361.

<sup>79</sup> İbn Hallikân, Ebû'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed el-Bermekî el-İrbilî (681/1282), *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâu ebnâi'z-zemân*, thk. İhsân Abbâs (Beyrut: Dâru Sâdir, 1971), 2/44.

Hız. Peygamber, Hız. İsa'yı ashâbına anlatırken onun Urve b. Mes'ûd'a benzediğini ifade etmiştir.<sup>80</sup> Hız. İsa'yı "Kızıl renkli, ne uzun ne kısa orta boylu, düz saçlı, yüzünde çok siyah beni bulunan biridir. Su olmadığı halde banyodan çıkmış gibi onun başından su damladığını zannedersin." diyerek anlatırken aynı zamanda Urve'yi de tarif etmiş, "Aranızdan İsa'ya en çok benzeyen Urve b. Mes'ûd es-Sekafî'dir." buyurmuştur.<sup>81</sup> İbn Abdülber onu, "Sakîfliler arasındaki en büyük ve en değerli sahâbî"<sup>82</sup> olarak vasfetmiştir.

Kaynaklarımızda Urve b. Mes'ûd'un rivayet ettiği iki hadîs-i şerif bulunmaktadır. Bunlardan birine göre, "Allah Rasûlü'nün yanına bir kap su konulmuş, kadınlar biat ederken bu suya ellerini daldırılmışlardır." Diğer rivayete göre ise Hız. Peygamber, "Ölmekte olanlarınıza (mevtâküm) kelime-i tevhid ile telkin yapınız. Zira o, selin evleri dümdüz ettiği gibi hataları yok eder." buyurmuştur. Bunun üzerine Hız. Peygamber'e 'Bu, yaşayanlar için de geçerli mi?' diye sorulunca Allah Rasûlü, 'O, yaşayanlar için hataları daha çok yok eder.' buyurmuştur.<sup>83</sup> Ancak her iki rivayetin de zayıf olduğu ifade edilmiştir.<sup>84</sup>

### Sonuç

Allah Rasûlü'nün az zamanda büyük iz bırakan değerli sahâbîlerinden birisi Tâifli Sakîf kabilesinden Urve b. Mes'ûd'dur. Kavminin Ahlâf koluna mensup olan Urve, Ahlâf'ın lideri, Tâif şehri ve Sakîf kabilesinin en önde gelen şahsiyetlerinden birisidir. Ficar savaşlarında Sakîf'in Ahlâf koluna komutanlık yapan Urve'nin babası Mes'ûd, kabilesi içerisinde önde gelen bir şahsiyettir. Annesi ise Mekkeli Ümeyyeoğullarından Sübey'a bt. Abdüşems'dir. Böylece Urve'nin hem Ümeyyeoğulları ile hem de Hız. Peygamber ile akrabalık bağı bulunmaktadır. Dolayısıyla babası, annesi ve nesebi itibarıyla Urve b. Mes'ûd, kavmi içerisinde önemli bir konuma sahiptir ve Kureys'le yakın bir ilişkisi vardır.

Urve b. Mes'ûd'un doğumu veya vefat ettiğindeki yaşı ile ilgili herhangi bir bilgiye tarafımızca ulaşamamıştır. Kavminin reisi oluşuna, vefat ettikten sonra oğlunun Müslüman oluşuna bakıldığında Müslüman olduğunda orta yaşın üzerinde olduğu düşünülebilir.

Urve b. Mes'ûd'un on eşinin olduğu, Müslüman olduktan sonra Hız. Peygamber tarafından kendisine bunlardan dört tanesini seçmesi söylendiğinde içerisinde Ebû Süfyân'ın kızı dâhil dört tanesi ile evli kaldığı ifade edilmektedir. Eşlerinin isimleriyle ilgili net bilgiler bulunmayan Urve'nin erkek çocukları olarak Âsım, Ebû Mürre, Muâviye, Ebû Müleyh, Dâvûd, Hemmâm ve Hişâm; kız çocukları olarak da Hız. Ali ile evli olan Ümmü Saîd ile Halîme'nin ismi kaynaklarda geçmektedir.

Müslüman olmadan önce Urve'nin konumunu, Hudeybiye Antlaşması öncesindeki elçiliği ve onun gerek Kureys'in ileri gelenlerine gerekse Hız. Peygamber'e yönelik sözleri ortaya koymaktadır. Urve, Mekkelilerle olan akrabalık bağını da gündeme getirerek onlarla olan yardımlaşma ve dayanışmasını ifade etmekte, Mekkeliler de ona olan güvenlerini itiraf etmekte-

<sup>80</sup> Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (261/875), *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru l-hyâi't-Türâsî'l-Arabî, ts.), "İmân", 271, 278, "Fiten", 116; Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî (279/892), *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir vd. (Mısır: Matbaatü Mustafâ el-Bâbî, 2. Basım, 1395/1975), "Menâkıb", 12 (No. 3649).

<sup>81</sup> İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/400; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimeşk*, 6/175, 47/366.

<sup>82</sup> İbn Abdülber, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh (463/1071), *el-İnbâh alâ kabâilî'r-ruvât*, thk. İbrahim el-Ebyârî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-Arabî, 1405/1985), 1/80.

<sup>83</sup> İbn Kânî, *Mu'cemü's-sahâbe*, 2/261; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 2/2188.

<sup>84</sup> Rivayetin münker olduğuna dair bk. Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/1347), *Mizânü'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1382/1963), 1/63. İbn Hacer de İbn Mende'nin rivayeti olarak verir ve senedinin zayıf olduğunu söyler. İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/408, 4/407-408. DİA madde yazarı "Urve, az sayıda hadis rivayet etmiştir. (Wensinck, 8, 190)" demiş ve *el-Mu'cemü'l-müfêhres li-elfâzî'l-hadîsî'n-nebevî'yi* referans göstermiştir. Ancak söz konusu yerde Urve'nin rivayet ettiği hadisler değil, isminin geçtiği rivayetler yer almaktadır. Nazlıgöl, "Urve b. Mes'ûd", 42/183.

## 606 | Mithat Eser. Sahâbî Urve b. Mes'ûd es-Sekaff'nin Hayatı

dirler. Elçilik esnasında Hz. Peygamber'e yanındaki adamların, onu yalnız bırakacağına yönelik sözleri ve Kureyşlilere Hz. Peygamber'in ashâbının ölene kadar onunla savaşacaklarına dair sözleriyle her iki tarafı da savaştan uzak tutmaya çalışması manidardır. Urve'nin söylediği sözler onun herkes tarafından sözü dinlenen, itibar edilen, ikna kabiliyeti yüksek ve zeki bir kişi olduğunu göstermektedir. Urve'nin, sahâbenin Hz. Peygamber'e olan sevgi saygısını çok iyi gözlemlediği anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber ile konuşması esnasında gördüğü, ashâbın ona olan sevgi, saygı ve bağlılığından çok etkilenmesinin, onun zihninde derin bir yer ettiği anlaşılmaktadır. Hiçbir hükümdarın çevresinde görmediği bu tutumu, beşerî değil de ilahi bir sebebe bağlaması kuvvetle muhtemeldir. Onun Müslüman oluşunda elçilik esnasında yaşadıklarının etkili olduğu söylenebilir.

Urve'nin Müslüman olma tarihi de ihtilafıdır. Tâif Muhasarası'na son verildikten sonra Hz. Peygamber'in Medine'ye dönüş yolundan başlamak üzere Hz. Ebû Bekir'in hac emirliği görevi sonrasına varıncaya kadar Urve'nin ihtida tarihi ile ilgili kaynaklarımızda farklı görüşler mevcuttur. Urve b. Mes'ûd'un Hz. Peygamber'in Tâif Muhasarası'ndan 4-5 ay sonra, Tebük Seferi'nden 3-4 ay önce 9/630 yılı Rebûlevvel veya Rebûlâhir (Temmuz veya Ağustos) ayında Müslüman olması kuvvetle muhtemeldir.

Urve'nin İslâm'a giriş sebebi ile ilgili ilk dönem kaynaklarımızda herhangi bir açıklama yer almazken, daha sonraki kaynaklarda onun Müslümanlığıyla ilgili olarak bir rahibe ve gizemli iki genç kıza Hz. Muhammed'in peygamberliğinin ikrar ettirildiği ve Urve'nin bu sebeple Müslüman olduğunun ifade edildiği olağanüstü ve gizemli rivayetler görülmektedir. Aynı durum onun vefatıyla ilgili de söz konusudur. Hz. Peygamber, Tâiflilere İslâm'ı tebliğ için izin isteyen Urve'yi onların İslâm'a karşı düşmanca tavırlarını bildiği için uyarmıştır. Urve, kavmi tarafından şehit edilmiştir. İlk kaynaklarda değilse de sonraki birkaç kaynakta bu durum, Hz. Peygamber'in bir mucizesi ve gelecekte haber vermesi şeklinde ifade edilmiştir. Kanaatimizce bu şekilde olağanüstü bir havaya sokulan Urve'nin vefatıyla, onun İslâm'ı yayma konusundaki arzusu, ilgili konuşmaları ve kavmine olan hikmetli uyarıları gölgede kalmıştır. Oysaki Hz. Peygamber'imiz onun mücadelesini ve şahadetini Yâsin sûresinin 2. sayfasında zikredilen davetçi ile özdeşleştirmiştir. Böylece Kur'ân-ı Kerim'deki bir olaya örneklik teşkil edecek Urve'nin mücadelesi ve şahadeti ikinci planda kalmıştır.

Hz. Peygamber tarafından Hz. İsâ'ya benzetilen Urve b. Mes'ûd es-Sekaff'nin Zuhruf sûresinde ifade edilen "iki şehrin büyüğünden birisi" olduğu genel olarak kabul edilmiştir. Birkaç gün Müslüman olarak yaşayabilen ve kavmi tarafından şehit edilen Urve'den sadece iki tane hadis, zayıf rivayet olarak nakledilmiştir.

**Kaynakça**

- Abdürrezzâk es-San'ânî, Ebû Bekr b. Hemmâm b. Nâfi' el-Himyerî. *el-Musannef*. thk. Habîbürrahmân el-A'zamî. 11 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 2. Basım, 1403.
- Apaydın, Mehmet. *Siyer Kronolojisi*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018.
- Aycan, İrfan. "Sakîf Kabilesi ve Tâif Şehrine İslâm Tarihi Açısından Bir Bakış". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34/1 (1995), 209-235.
- Begavî, Ebü'l-Kâsım Abdullâh b. Muhammed b. Abdilazîz b. el-Merzübân. *Mu'cemü's-sahâbe*. thk. Muhammed Emîn b. Muhammed el-Cekenî. 5 Cilt. Kuveyt: Mektebetü Dâri'l-Beyân, 1421/2000.
- Belâzurî, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. *Ensâbü'l-esrâf*. thk. Süheyl Zekkâr-Riyâd ez-Ziriklî. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417/1996.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn. *Delâilü'n-nübüvve*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1405.
- Bosworth, Clifford Edmund. "Urwa b. Mas'ûd". *The Encyclopaedia of Islam*. Edited by: P. J. Bearman vd. 10/909. Leiden: Brill Publishers, New Edition, 2000.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Muhammed b. Züheyr Nâsır. 9 Cilt. Beyrut: Dâru Tavkî'n-Necât, 1422.
- Dârekutnî, Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer. *el-Mü'telif ve'l-muhtelif*. thk. Muvaffak b. Abdullah b. Abdülkâdir. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1406/1986.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî. *Ma'rifetü's-sahâbe*. thk. Âdil b. Yûsuf el-Azâzî. 7 Cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan li'n-Neşr, 1419/1998.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî. *Delâilü'n-nübüvve*. thk. Revvâs el-Kal'acî-Abdülber Abbâs. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1406/1986.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî. *Târîhu İsbahân*. thk. Seyyid Kisrevî Hasan. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1990.
- Güzel, Ahmet. *Hız Peygamber'in Savaşları -Gazveler-*. Konya: Kitap Dünyası Yayınları, 2018.
- Hamidullah, Muhammed. "Huneyn Gazvesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/376-377. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî. *Târîhu Bağdâd*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 16 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2002.
- İbn Abdilber, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh. *el-İstîâb fî Marifeti'l-Ashâb*. thk. Ali Muhammed el-Bicâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1992.
- İbn Abdilber, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh. *el-İnbâh alâ kabâilî'r-ruvât*. thk. İbrahim el-Ebyârî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1405/1985.
- İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen ed-Dımaşkî eş-Şâfî. *Târîhu medîneti Dımeşk*. thk. Ömer b. Garâme el-Amravî. 80 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî el-Bağdâdî. *el-Müntezam fî târihi'l-ümem ve'l-mülûk*. thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ-Mustafa Abdülkâdir Atâ. 19 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1412/1992.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî el-Bağdâdî. *ed-Duafâü ve'l-metrûkûn*. thk. Abdullah el-Kâdî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî el-Bağdâdî. *Telkîhu fuhûmi ehli'l-eser fî uyûni't-târîhi ve's-siyer*. Beyrut: Şirketü Dâri'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, 1997.
- İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed er-Râzî. *el-Cerh ve't-ta'dîl*. Haydarâbâd: Tab'atü Meclisi Dâireti'l-Meârifî'l-Osmânî, 1952.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed. *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavvaz. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1994.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed. *el-Kâmil fî't-târîh*. thk. Ömer Abdüsselâm et-Tedmurî. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1997.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed. *el-Lübâb fî tehzîbi'l-ensâb*. Beyrut: Dâru Sâdır, ts.

- İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye el-Hâşimî. *el-Münemmak fî ahbâri Kureyş*. thk. Hurşit Ahmet Faruk. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1405/1985.
- İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî. *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavvaz. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415.
- İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *Lisânü'l-mîzân*, 7 Cilt. Hindistan: Matbaatü Dâireti'l-Meârifî'n-Nizâmiyye, 1390/1971.
- İbn Haldûn, Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed el-Hadramî el-Mağribî et-Tûnisî. *Kitâbü'l-Iber ve divânü'l-mübtede' ve'l-haber fî eyyâmi'l-Arab ve'l-Acem ve'l-Berber ve men-âsârahüm min-zevî's-sultânî'l-ekber*. thk. Halil Şehâde. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1988.
- İbn Hallikân, Ebü'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed el-Bermekî el-İrbilî. *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâu ebnâi'z-zemân*. thk. İhsân Abbâs. 7 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdir, 1971.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed el-Endelüsî el-Kurtubî. *Cemheretü ensâbi'l-Arab*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1403/1983.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed el-Endelüsî el-Kurtubî. *Cevâmiu's-sîreti'n-nebeviyye*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik b. Eyyûb el-Hımyerî. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. thk. Mustafa es-Sekkâ vd. 2 Cilt. Mısır: Matbaatü Mustafa el-Bâbî'l-Halebî, 2. Basım, 1955.
- İbn Kânî, Ebü'l-Hüseyn Abdülbâkî el-Ümevî el-Bağdâdî. *Mu'cemü's-sahâbe*. thk. Salâh b. Sâlim el-Musarrâfî. 3 Cilt. Medine: Mektebetü Gurabâi'l-Eseriyye, 1418.
- İbn Kayyim, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr ed-Dımaşkî el-Hanbelî. *Zâdü'l-me'âd fî hedyi hayri'l-ibâd*. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 27. Basım, 1415/1994.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1986.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. thk. Mustafa Abdülvâhid. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1395/1976.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *el-Fusûlü fi's-sîre*. thk. Muhammed İdû'l-Hatrâvî-Muhyiddin Mestû. Beyrut: Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân, 3. Basım, 1403.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dîneverî. *el-Meârif*. thk. Servet Ukkâşe. Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmmetü, 2. Basım, 1992.
- İbn Mâkûlâ, Ebû Nasr Alî b. Hibetillâh el-İclî. *el-İkmâl fî refi'l-irtiyâb ani'l-mü'telif ve'l-muh'telif mine'l-esmâ ve'l-künâ ve'l-ensâb*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1411/1990.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlmiyye, 1990.
- İbn Seyyidünnâs, Ebü'l-Feth Fethüddîn Muhammed b. Muhammed el-Ya'merî. *Uyûnü'l-eser fî fûnüni'l-megâzî ve's-şemâ'il ve's-siyer*. Ta'lîk: İbrahim Muhammed Ramazan. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1414/1993.
- Kandemir, Mehmet Yaşar. "Büdeyl b. Verkâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/482-483. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Kelpetin, Mahmut. "İslâm'dan Önce Tâif". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54 (Haziran 2018), 79-103.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri. "Tâif". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/443-447. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri. "Sakîf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/10-11. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Makrizî, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Alî. *İmtâ'u'l-esmâ bimâ li'n-nebiyyi mine'l-ahvâl ve'l-emvâl ve'l-hafede ve'l-metâ*. thk. Muhammed Abdülhamîd en-Nümeysî. 15 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.
- Merzûbânî, Ebû Ubeydillâh Muhammed b. İmrân el-Horasânî el-Bağdâdî. *Mu'cemü's-şüarâ'*. thk. Fritz Krenkow. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1402/1982.
- Müberred, Ebü'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd el-Ezdî es-Sümâlî. *Nesebü Adnân ve Kahtân*. thk. Abdülazîz el-Meymenî er-Râckûtî. Hindistan: Matbaatü Lecnetü't-Te'lif, 1354/1936.

- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. el-Kuşeyrî. *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Nazlıgül, Habib. "Urve b. Mes'ud". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/183. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Önkâl, Ahmet. "İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 5/1 (2005), 257-269.
- Safedî, Salâhuddîn Halil b. Aybek. *Kitâbü'l-Vâfi bi'l-Vefeyât*. thk. Ahmed el-Arnaût-Mustafa et-Türkî. 29 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâs, 2000.
- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân. *et-Tuhfetü'l-latîfe fî târihi'l-medîneti's-şerîfe*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1414/1993.
- Sibt İbni'l-Cevzî, Ebü'l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızıoğlu et-Türkî el-Avnî el-Bağdâdî. *Mir'âtü'z-zemân fî târihi'l-ayân*. 23 Cilt. Dimeşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1434/2013.
- Süheylî, Ebü'l-Kâsim Abdurrahmân b. Abdillâh el-Has'amî el-Mâlekî. *Ravzu'l-ünûf fî şerhi's-sîreti'n-nebeviyye li'bni Hişâm*. thk. Ömer Abdüsselâm es-Selâmî. 7 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1421/2000.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr eş-Şâfiî. *el-Hasâisü'l-kübrâ*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Şâmî, Ebü Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf eş-Şâfiî. *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fî sîreti hayri'l-ibâd*. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavvaz. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1414/1993.
- Şulul, Kasım. *Ana Hatlarıyla Sıyer-i Nebî*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.
- Taberî, Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*. 11 Cilt. Beyrut: Dâru't-Türâs, 2. Basım, 1387.
- Tirmizî, Ebü İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir vd. 5 Cilt. Mısır: Matbaatü Mustafâ el-Bâbî, 2. Basım, 1395/1975.
- Umurbek, Hatice. *Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemlerinde Tâif*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Vâkîdî, Muhammed b. Ömer b. Vâkîd. *Kitâbü'l-megâzî*. thk. Marsden Jones. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 1409/198.
- Yâkut el-Hamevî, Ebü Abdillâh Şihâbüddîn b. Abdillâh el-Bağdâdî er-Rûmî. *Mu'cemü'l-büldân*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 2. Basım, 1995.
- Yiğit, İsmail. "Tebük Gazvesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/228-230. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Zehebî, Ebü Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Târîhu'l-İslâm*. thk. Ömer Abdüsselâm et-Tedmurî. 52 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 2. Basım, 1993.
- Zehebî, Ebü Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Sıyeru a'lâmi'n-nübelâ*. thk. Şuayb el-Arnaût. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985.
- Zehebî, Ebü Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Mizânü'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl*. thk. Ali Muhammed el-Bicâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1382/1963.
- Zübeyrî, Ebü Abdillâh Mus'ab b. Abdillâh b. Mus'ab. *Kitâbü nesebi Kureys*. thk. E. Levi-Provençal. Kahire: Dâru'l-Meârif, 3. Basım, ts.